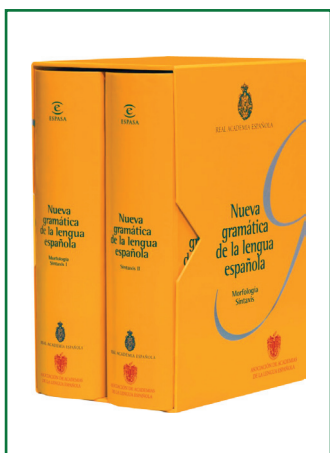

Ressenya

Nueva gramática de la lengua española (Vol. 1: Morfología y Sintaxis I. Vol. 2: Sintaxis II)

La publicació d'una *Nueva gramática de la lengua española* (NGLE) acadèmica, després de 78 anys des de la darrera (GRAE, 1931), amb la participació i el consens de les 22 acadèmies de llengua espanyola associades, és una novetat singular que hauria de marcar els estudis i l'ensenyament d'aquesta llengua a partir del 2009. També és una publicació d'interès per a les altres llengües romàniques, tenint en compte la teoria gramatical sota la qual aquesta obra ha estat concebuda, i la dimensió i el detall de la descripció lingüística que presenta. De fet, la NGLE queda adscrita entre les darreres gramàtiques redactades de les llengües modernes, i, amb tot, presenta característiques d'una gramàtica de corporació acadèmica: composició unitària de la teoria que l'anima, tradició i prudència en la terminologia emprada –malgrat algunes novetats inexcusables– i absència total de bibliografia de referència. És admirable la direcció amb què s'ha fet aquesta obra; el treball conjunt de la nòmina de persones que hi han col·laborat i intervingut; i la unitat i cohesió que, tanmateix, presenta.

La NGLE es presenta amb una organització cíclica que la fa didàctica. En el pròleg es defineixen els objectius i els supòsits de política lingüística des dels quals ha estat concebuda.

Dades bàsiques

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA; ASOCIACIÓN DE ACADEMIAS DE LA LENGUA ESPAÑOLA.
Nueva gramática de la lengua española. Vol. I, *Morfología y Sintaxis I*; Vol. II, *Sintaxis II*, Madrid, Espasa Libros, 2009, 3885 pàgines.

Autora de la ressenya

Paz Battaner
Universitat Pompeu Fabra

El primer capítol és una presentació de la teoria gramatical a la qual respon i és de lectura obligatòria; s'hi troba l'organització de l'exposició de tota l'obra. Responent a l'organització tradicional, es presenten la Morfologia flexiva (gènere, nombre i flexió verbal) i la Morfologia de la formació de paraules, la derivativa i la compositiva. Es passa després a la Sintaxi, que adopta tres grans apartats. Al primer, on es tracten les categories i els grups sintàctics dels quals aquestes són el nucli, s'hi troben algunes de les novetats que poden sobtar més, com el grup adverbial, els diferents grups conjuntius o els grups exclamatiu; juntament amb les categories s'estudien les locucions respectives. Alguns d'aquests capítols reben una atenció similar a la posada en els capítols de l'adjectiu o de l'article, i això és tota una novetat en les gramàtiques. El segon apartat de la Sintaxi correspon a les funcions oracionals, que es presenten amb la denominació tradicional de *subjecte*, *complement directe*, *complement indirecte*, *complement de règim preposicional*, *atribut* i les seves diferents classes, *adjunts* –nom que reben a la NGLE els *complements circumstancials*– i finalment –i és una altra innovació– les funcions informatives de *tema*, *rema*, *tòpic* i *focus*. El tercer i últim apartat de la Sintaxi tracta de les construccions sintàctiques fonamentals: les oracions quant a la diàtesi del verb; la modalitat oracional marcada, és a dir, els enunciats imperatius, interrogatius i exclamatiu; la subordinació substantiva i la de relatiu; i les diverses construccions de la subordinació adverbial. Tanca l'exposició la negació, un tema pel qual ha tingut sempre interès l'acadèmic ponent, Ignacio Bosque.

L'atenció als verbs és present en gairebé tots el capítols: a més del sis que s'hi dediquen com a categoria gramatical, hi ha un altre capítol sobre flexió verbal en la Morfologia, s'hi dedica gran part del capítol sobre l'atribut i és el centre del capítol 41, "Oraciones activas, pasivas, impersonales y medias", de l'última part de la Sintaxi.

Un dels grans encerts de l'obra és l'opció de presentar exemples senzills inventats pels redactors, que posen de relleu el fenomen analitzat amb subratllats gràfics i que fan l'exposició més fàcil de seguir; després, si es considera pertinent, es documenta l'ús amb dades de corpus en expressions que poden resultar més complexes.

L'estructura dels capítols, amb petites variants, es manté al llarg de l'obra: definició o puntualització del tema de què es tracta, criteris pels quals s'analitza o es descriu el tema, classificació específica que els criteris provoquen i descripció ordenada i minuciosa segons la classificació establerta. Els quaranta capítols s'organitzen internament en subcapítols, també numerats, i aquests en epígrafs encapçalats per lletres. L'estructura cíclica, propedèutica, es manté metòdicament en aquests tres nivells assenyalats: capítols, subcapítols i epígrafs. En els subcapítols es van descrivint els trets comuns i regulars, i els idiosincràtics; no es considera cap "excepció" pròpiament, atès que en aquesta gramàtica no hi ha "regles"; les irregularitats o excepcions s'amaguen sota "particularitats" morfològiques o sintàctiques. També en els epígrafs es mostren característiques pròpies dels diversos nivells de llengua o de les vuit grans zones lingüístiques en què es divideix la gran extensió geogràfica de la llengua castellana: Xile, Río de la Plata, àrea andina, Carib continental, Mèxic i Centreamèrica, les Antilles, els Estats Units i Filipines, i finalment Espanya, la variant lingüística que es denomina "espanyol europeu". No es posa atenció a varietats locals, les quals donarien pas a qüestions dialectals que presentarien molts desequilibris i incoherències per la manca d'informació homogènia, com encara passa al diccionari acadèmic malgrat les contínues revisions. S'observen en la redacció del text alguns signes que apunten a trobar una llengua no distanciada de cap de les riberes de l'Atlàntic, com és l'ús de l'expressió *solapamientos* y *traslapas* per als fenòmens lingüístics que es superposen en un mateix segment o element.

La descripció té en compte sempre la semàntica. En el pròleg es declara que un objectiu pedagògic de la NGLE és fer observar la llengua i, efectivament, el contrast semàntic entre dues expressions, els matisos diferents que s'observen entre construccions semblants, les alternances que la llengua mostra per dir enunciats amb el mateix sentit, etc., són objecte continu d'atenció. Veiem, per exemple, tota la part de les formes no personals del verb descrites, tant en relació amb la seva capacitat semàntica en funció del tipus de verb, com per les diferents construccions sintàctiques en què es troben l'infinitiu, el participi i el gerundi. Es busca la comprensió, i l'anàlisi és el mètode per mostrar-la, atès que la Gramàtica és "una manera de analitzar" (NGLE 33.4e, p. 2548) més que "un arte de hablar" (GRAE 1931, p. 7); es posa atenció sempre a com s'interpreta una expressió. Els *elements* o *segments nuls* donen solució a les el·lipses i faciliten la interpretació i l'anàlisi. Hi ha principalment en la Sintaxi cert enfocament psicolingüístic. Això explica el tipus d'anàlisis raonades que es fan; mai no es presenten aquestes anàlisis simbolitzades o formalitzades: no hi ha cap diagrama en tota l'obra. Hi ha, en canvi, taules i llistes de paraules i de construccions que resumeixen fenòmens que es presenten amb variacions, com –per posar-ne alguns exemples– una llista de productes tecnològics denominats amb adjectius substantivats (13.7i, p. 947), una taula sobre els usos del pretèrit indefinit [pretérito perfecto compuesto] (23.8p, p. 1735), una taula de formes que són participis i adjectius (27.10, p. 2100), etc. Llistes i taules que seran molt útils per a diferents finalitats; per exemple, per elaborar exercicis específics per a estudiants i aprenents de la llengua.

La NGLE ofereix principalment una interpretació del sistema lingüístic de l'espanyol actual i de la seva funcionalitat, i s'atura amb molt d'interès en qüestions concretes a l'entorn de paraules que són vistes sota el seu valor predicatiu i que, per tant, imposen una certa sintaxi. Se'n trobaran exemples arreu de les quatre mil pàgines que té. És el cas de la recopilació dels inductors de mode, que s'allarga unes vuitanta pàgines (25.2 – 25.14); es posa atenció a casos que són del lèxic i que no poden ser oferts com a generalitats. En l'estudi dels temps verbals, en relació amb l'aspecte lèxic, es detallen casos i casos, com els verbs d'acció que presenten construccions d'estat i que,

com a tals, no admeten el pretèrit perfet [pretérito simple]: *Los abetos se levantaban* / **levantaron majestuosos*, etc. El text de la part de Sintaxi està ple de casos semblants, raó per la qual a vegades, al final dels capítols, prenen un cert aire de casuística.

El grau d'idealització amb què es descriu qualsevol llengua és un punt important en gramàtica que no es pot defugir en un tractat com aquest. Malgrat la presència de dades orals en alguns punts i l'atenció a fenòmens que es poden concebre com a iguals, però que presenten varietats distanciades –com és el cas de les diferents solucions per a les segones persones de les formes verbals–, el castellà es concep a la NGLE principalment com a llengua impresa, amb el valor etimològic de *grammatica*. En general, l'espanyol es mostra com una llengua sense fissures importants. La presentació en societat de la NGLE que es va fer a Madrid, sota l'eslògan publicitari “El español de todos”, que mostrava un dels objectius actuals de la RAE, té un punt de realitat si entenem per “español de todos” la modalitat de llengua que ha rebut i rep atenció lingüística. Això es reconeix, per exemple, en la nòmina de textos citats, la qual ocupa al voltant de vuitanta pàgines i en la qual es troben des d'autors reconeguts clàssics –amb predomini de contemporanis– fins a llibres científics, acadèmics, de costums, material periodístic de tota mena, guies de prevenció, informes econòmics i socials, materials del CREA (Corpus de referència de l'espanyol actual) orals i miscel·lanis, etc.; aquests gèneres textuais han estat extrets de tots els països on es parla castellà. Per tenir dades de les varietats reals de l'espanyol s'haurà d'esperar la fonètica i la fonologia, que sortiran en un altre volum, amb registres fònics en un DVD. La llengua que s'arriba a escriure sempre ofereix un grau d'estilització, que és per antonomàsia l'objecte gramatical.

Quan les teories gramaticals actuals presenten explicacions diferents del mateix fenomen s'exposen en aquesta obra sumàriament atribuint a morfòlegs, sintactistes, gramàtics en general, les dues o més posicions presentades; i després s'opta per una, sense cap argument en contra de les que s'han deixat de banda. Per això l'ús freqüent de “se postula” en la redacció, que evita la tria teòrica de l'enfocament.

Aquest estil allunya la redacció de la NGLE dels estils propis dels estudis lingüístics de recerca i universitaris, com ara la gramàtica italiana, GGIC (1988-1995), la GDLE (1999) o la GCC (2002), en les quals les posicions teòriques dels autors i les referències bibliogràfiques són sempre presents en l'exposició. La NGLE ofereix un estil pausat, una redacció molt acurada, sense imposicions, com la d'un informe en el qual s'exposessin les qüestions i les complicacions, però on no s'indiquessin taxativament les solucions.

El mateix estil s'aplica a les qüestions de norma, que queda caracteritzada com a policèntrica. *Es recomana, s'aconsella, s'assenyala* la poca estima que hi ha envers alguna construcció; en poques ocasions s'argumenta a favor d'una, tot dient que és més inclusiva, per exemple. Principalment això es constata en les qüestions morfològiques: es proscriuen els plurals tipus *cacahueses*, s'accepta *ceutís*, no es recomanen els plurals llatins en *-a*, es recomana castellanitzar els plurals dels anglicismes monosíl·labs com *pin-es, fan-es*, seguint la pauta patrimonial *pan-es, et sic de ceteris*. S'assenyalen els fenòmens considerats desaconsellables, no apreciats –per qui?. A la NGLE no es diu normalment qui aprecia o no aprecia, “no són apreciats” per una col·lectivitat sense caracteritzar. El Pròleg de la *Gramática de la lengua castellana* d'Andrés Bello (1847) assenyalava molt clarament qui eren els referents de la norma: els ciutadans cultes d'Amèrica i Espanya. La correcció política actual impedeix determinar-ho. Però de vegades també la llengua culta surt com a referent en la NGLE, com quan, tractant construccions transitives de verbs intransitius, es diu d'un ús transitiu del verb *florar*: “Se trata de una tendencia que no se ha consolidado en la lengua culta, por lo que no se recomienda” (NGLE, 34.6i, p. 2624). En general, però, les apreciacions sobre norma són laxes i impersonals: s'aconsella, se suggereix, es prefereix.

Mereix una atenció especial, com a excepció, un punt normatiu de gran actualitat. En el primer capítol de la Morfologia, la NGLE tracta la forma masculina per als genèrics dels dos gèneres gramaticals quan els referents són sexuals. Aquesta qüestió s'argumenta amb diferents justificacions decididament en contra de l'opció de marcar el gènere femení en els escrits. Possiblement és la posició normativa més forta i valenta de tot el tractat gramatical (2.2a i 2.2b, p. 85). Poques vegades més és tan taxativa i dedica tants arguments a una qüestió de norma. En el Pròleg es remet la prescripció al *Diccionario panhispánico de dudas*, que soluciona les qüestions puntualment i que, consultable en xarxa, pot anar augmentant a poc a poc.

De moment, la concepció unitària i innovadora, el detall en la descripció i l'orientació lexicista de la NGLE l'adrecen a ser consultada exclusivament per especialistes, que amb seguretat l'afrontaran per seccions, pel seu alt grau de detall. Molt probablement aquesta edició representarà un magatzem de temes, problemes i dades que atrauran l'atenció dels gramàtics futurs. El magatzem és ben assortit i està molt ben organitzat. Fóra bo que, atesa l'autoria col·lectiva i corporativa amb què es presenta l'obra, es poguessin tenir, en suport informàtic i amb enllaços, totes les referències que s'hi empren. El caràcter cíclic i ben jerarquitzat, amb moltes remissions que l'exposició adopta, la fa una obra molt adequada per a una presentació en hipertext; així, els abundants detalls que hi ha apareixerien quan s'hi arribés, en un ordre jeràrquic de dalt a baix, i no abans d'haver llegit d'on depenen o on s'inscriuen, com permet la presentació de qualsevol text escrit si se'n fullegen les pàgines.

Caldrà esperar a veure com serà la versió compendiada i divulgativa, i fins i tot l'essencial prevista, per jutjar la influència de la NGLE en l'ensenyament de la llengua castellana. Quan aquesta influència arribi, que molt probablement arribarà per la coherència de plantejament gramatical que l'obra ofereix i l'autoritat que es concedeix a la Real Academia Española –almenys a Espanya–, tornarà l'atenció per les qüestions d'anàlisi gramatical i no tant per qüestions de discurs com ara passa en l'ensenyament de la llengua; es farà més *bottom up* i no tant *top down* en l'enfocament de la reflexió lingüística; es prestarà més atenció al lèxic i al vocabulari. El diccionari està molt present en aquesta gramàtica i serveix de límit i de contrast continu per marcar l'extensió que pren la descripció gramatical; se l'invoca molt sovint com a límit de la descripció.

La historiografia lingüística tindrà un ampli camp d'exploració per recórrer el camí que han transitat diverses versions gramaticals de la llengua espanyola amb el segell o, almenys, el patrocini de la RAE en els últims vuitanta anys: la GRAE 1931; l'*Esbozo*, en el qual van intervenir Salvador Fernández Ramírez i Samuel Gili i Gaya; la GLE d'Emilio Alarcos Llorach; la GDLE coordinada por Violeta Demonte i pel mateix acadèmic ponent de la NGLE, Ignacio Bosque. L'increment de les dades detectades, tractades i interrelacionades en la NGLE és una de les seves fites: no només reflecteix el gran desenvolupament de la Lingüística, en concret, dels estudis gramaticals de la llengua castellana des de mitjan segle XX; a més d'incrementar les dades s'hi mostren amb una nova traça conceptual, canvi que no és habitual en obres d'aquesta mena. Passaran molts anys abans de tenir un altre monument gramatical com la NGLE per a aquesta llengua.

BELLO, Andrés; TRUJILLO, Ramón (ed.). *Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos*. Madrid: Arco Libros, 1988.

[Esbozo] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (COMISIÓN DE GRAMÁTICA). *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe, 1973.

[GCC] LLORET, M. Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ, Manuel; SOLÀ, Joan (dir). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, 2002. 3 v.

[GDLE] BOSQUE, Ignacio; DEMONTE, Violeta (coord.). *Gramática descriptiva de la lengua española*. Madrid: Espasa. 3 v.

[GGIC] RENZI, Lorenzo; SALVI, Giampaolo; CARDINALETTI, Anna (ed.). *Grande grammatica italiana di consultazione*. Bolonya: Il Mulino, 1988-1991-1995. 3 v.

[GLE] ALARCOS LLORACH, Emilio, *Gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe, 1994.

[GRAE 1931] REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe, 1931.

